

Wstęp

„Adaptowanie to sztuka szukania w pierwowzorze literackim pączków, które rozkwitną w filmie. Ten, który adaptuje musi posiadać umiejętność przewidzenia skutków, jakie spowoduje rozkwitnięcie owego pączka, w jaki sposób dynamika jego rozwoju wpłynie na pozostałe elementy dzieła” – przekonywał w eseju poświęconym filmowym adaptacjom literatury czeski pisarz Josef Škvorecký. Śledzeniem, którym pączkom pozwolili zakwitnąć adaptatorzy literatury czeskiej, zajęli się autorzy rozpraw zawartych w niniejszym tomie.

Teksty zostały ułożone zgodnie z chronologią powstania filmów-adaptacji. Przedmiotem rozważań autorów – wśród których znaleźli się zarówno młodzi pracownicy naukowcy, jak i doświadczeni badacze z niemal wszystkich ośrodków akademickich w Polsce – stały się filmy-adaptacje utworów czeskiej literatury. Pierwowzory literackie to dzieła pisarzy najbardziej znanych i od lat cieszących się zasłużoną popularnością – Franza Kafki, Karela Čapka, Bohumila Hrabala, Milana Kundery czy Oty Pavla, jak również utwory literatów mniej obecnych w świadomości polskich czytelników – Ladislava Fuksa i Karela Michala. Nie zabrakło także autorów literatury współczesnej: Michala Viewegha i Petra Šabacha.

Wśród pierwowzorów literackich znalazły się przede wszystkim powieści i opowiadania, niemniej warto zwrócić uwagę na obecność bajki *Otik* napisanej przez Jaromira Erbena, która stała się postawą scenariusza filmu Jana Švankmajera (tekst Moniki Marlickiej-Robert) oraz wyjątkowy przypadek postaci błękitnookiego kowboja *Lemoniadowego Joe*, stworzonego przez pisarza, scenarzystę i rysownika Jiříego Brdečkę, który pojawiał się na kartach komiksów, na deskach teatralnych, w utworach literackich, a największą sławę zyskał za sprawą filmu Oldřicha Lipskiego. Prześledzeniem kulturowych wcielenń tejże postaci zajęła się Magdalena Kamińska.

Pomiędzy filmami analizowanymi w naszej książce odnajdziemy dzieła zaliczane dziś do klasyki kina – *Žart* Jaromila Jireša (tekst Ewy Ciszewskiej), *Postrzyżyny* Jiříego Menzla (rozważania Macieja Roberta) czy *Śmierć pięknych saren* Oty Pavla (artykuł Joanny Wojnickiej). Równie ważne

miejsce zajmują w niej utwory nieco zapomniane, a czasami po prostu bardzo trudno lub w ogóle niedostępne polskiemu widzowi. Wśród nich warto przywołać film *Cześć i chwała* Hynka Bočana (tekst Michała Tabaczyńskiego) czy *Krakatit* i *Ciemne słońce* – adaptacje prozy Karel Čapka autorstwa Otakara Vávry (opisane w artykule Mariusza Guzka). Nie pominęto także przebojów czeskiego kina ostatnich lat – melodramatu *Želary* Ondřeja Trojana (artykuł Grażyny Stachówny), znanych i popularnych także w Polsce dzieł Jana Hřebejka inspirowanych pisarstwem Petra Šabacha (rozważania Evy i Jana Zamojskich) czy filmów powstałych na podstawie prozy najbardziej dziś poczytnego czeskiego pisarza, Michala Viewegha (teksty Joanny Aleksandrowicz i Urszuli Wolak).

Choć większość przywoływanych filmów to dzieła zrealizowane przez czeskich twórców, są też adaptacje czeskiej literatury dokonane w innych kręgach kulturowych – przez Amerykanina Philipa Kaufmana, który podjął się adaptacji *Niežnośnej lekkości bytu* Milana Kundery (tekst Rafała Koschanego) czy Polaka Tadeusza Chmielewskiego, autora kryminału *Wśród nocnej ciszy* powstałego na podstawie prozy Ladislava Fuksa (rozważania Eweliny Nurczyńskiej-Fidelskiej). Szczególny przypadek stanowią etiudy studentów reżyserii Wydziału Radia i Telewizji Uniwersytetu Śląskiego, dla których inspiracją stał się *Proces* Franza Kafki (analiza Dobromiły Gołębiak). Przywołane tytuły dowodzą, że czeska literatura stawała się inspiracją dla filmów powstałych w innych kinematografiach.

Kino czeskie od lat cieszy się w Polsce niezwykłą przychylnością wśród publiczności. Wyrazamy nadzieję, że niniejszy tom nie tylko przypomni Państwu filmy dość powszechnie znane, lecz także zainteresuje dziełami mniej popularnymi, a nade wszystko uwypukli silne i różnorodne związki łączące czeską literaturę z filmem.

EWA CISZEWSKA

EWELINA NURCZYŃSKA-FIDELSKA